

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 2(20) 2024

Київ – 2024

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 2(20) 2024

Kiev – 2024

**«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2024. № 2(20) 2024. С. 1786**

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 01.03.2024, № 1/3-24)



**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022
№ 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології
(спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки
(спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від
23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології
(спеціальність - 035 філологія).**

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематика наукового журналу.



Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✦ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✦ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✦ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✦ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✦ Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✦ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✦ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✦ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✦ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✦ Кошетар Ульяна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Куриш Наталя Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✦ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)



Лісовська О.В.

*Спроби активізації госпрозрахункових відносин в аграрному секторі Української РСР в 1960-1980-ті роки та їх наслідки.....*1586

Любовець О.М., Кравченко Н.Б., Білан С.О.

*Мемуари І. Салія як джерело з історії Київської міської ради народних депутатів і (XXI) скликання.....*1599

Опря І.А.

Зародження та становлення англіканської церкви у XVI ст1612

Пивоваренко О.А.

Європейські "food studies". від теоретичних концепцій до впровадження.....1624

Підберезних І.Є., Кременська Ю.В.

Визначення поняття авторитаризму та проблеми класифікації.....1638

Прокопчук В.С., Гриценко А.П.

Краснзнавчий рух 1980-х – 1990-х у поглядах сучасників на прикладі листів М. Іценка до М. Пономаренка.....1650

Рибчинський Н.-М.О.

Городища IX–X століть між Віслою і Тетеревом: класифікація за археологічними матеріалами.....1664

Тарасенко О.О.

Дослідження персоналії Володимира Щербини українськими істориками.....1678

Фролов С.В.

Розвиток історичної науки в Харківському Державному Університеті (1945-1955 рр.).....1692

Щербина Н.Ф.

Освітні реформи в процесі демократичної трансформації суспільства.....1704

СЕРІЯ «КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО»

Прокопович Л.В.

Дизайн як творче руйнування в контексті театральності буття.....1720



УДК 929:94-051

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-1678-1691](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1678-1691)

Тарасенко Ольга Олексіївна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м.Київ, 04053, тел.: (095) 570-64-66, <https://orcid.org/0000-0002-3220-3510>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛІ ВОЛОДИМИРА ЩЕРБИНИ УКРАЇНСЬКИМИ ІСТОРИКАМИ

Анотація. Український історик, археограф, архівіст, джерело-знавець, педагог, член Історичного товариства Нестора–літописця, Київського товариства старожитностей і мистецтв, Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтв, член-кореспондент Всеукраїнської академії наук, громадський діяч Володимир Щербина (1850–1936) належав до представників старшої генерації Київської школи істориків Володимира Антоновича, яка була складовою частиною Школи істориків Університету Св. Володимира в ХІХ ст. Київська школа істориків Володимира Антоновича дала світові близько сорока видатних і талановитих учених, які склали еліту української історичної науки кінця ХІХ – початку ХХ ст. Володимир Щербина займає почесне місце серед них. Київську школу істориків Володимира Антоновича вирізняли комплексність дослідження, ґрунтовність джерельної бази та наукового апарату досліджень, глибоке проникнення в суть проблеми. Саме такий науковий підхід до дослідження був притаманний науковій діяльності Володимира Щербини. Він був автором більше ста наукових праць з малорозроблених проблем киевознавства, правобережної української козаччини ХVІІІ ст., гайдамацьких рухів, Коліївщини, спогадів про Володимира Антоновича, Леоніда Добровольського, Івана Каманіна, Якова Шульгіна, про Університет Св. Володимира в Києві 1870-х рр. Науковець опублікував низку документів з історії України та Києва. Учений залишив помітний слід у вивченні української минувшини і був одним із найвидатніших київських істориків кінця ХІХ – початку ХХ ст. Проведений у статті аналіз праць українських істориків, які досліджували персоналію Володимира Щербини протягом 1926–2020 рр., дозволив нам висновувати, що життя, наукова спадщина, громадська, просвітницька, педагогічна діяльність історика все ще



залишаються малодослідженими та малочисельною є кількість сучасних істориків щербинознавців.

Ключові слова: Володимир Щербина, персоналія, життя та діяльність, Київська школа істориків Володимира Антоновича, Школа істориків Університету Св. Володимира XIX ст., четверта чверть XIX ст. – перша чверть XXI ст.

Tarasenko Olha Oleksiyivna Candidate of Historical Sciences (PhD in History), Associate Professor, Associate Professor of the History of Ukraine Department of the Faculty of Social and Humanitarian Sciences, Borys Grinchenko Metropolitan Kyiv University, Bulvarno-Kudryavska St., 18/2, Kyiv, 04053, tel.: (095) 570-64-66, <https://orcid.org/0000-0002-3220-3510>

RESEARCH OF THE PERSONALITY OF VOLODYMYR SHCHERBYNA BY UKRAINIAN HISTORIANS

Abstract. Ukrainian historian, archeographer, archivist, source researcher, and teacher Volodymyr Shcherbyna (1850–1936) was a member of the Historical Society of Nestor the Chronicler, the Kyiv Society of Antiquities and Arts, the Kyiv Society for the Protection of Ancient Monuments and Arts, a corresponding member of the All-Ukrainian Academy of Sciences, a public figure. He belonged to the representatives of the older generation of the Kyiv School of Historians of Volodymyr Antonovych, which since the fourth quarter of the 19th century was an integral part of the School of Historians of the Kyiv St. Volodymyr University. The Kyiv School of Historians of Volodymyr Antonovych gave the world about forty outstanding and talented scholars, who made up the elite of Ukrainian historical science of the late 19th and early 20th centuries. Volodymyr Shcherbyna took an honorable place among them. The Kyiv School of Historians of Volodymyr Antonovych was distinguished by the complexity of the research, the thoroughness of the source base and the scientific apparatus of research, and the deep insight into the essence of the problem. Volodymyr Shcherbyna followed this scientific approach to research in his scientific activities all his life. He was the author of more than a hundred scientific works on the poorly developed problems of Kyiv studies, the right-bank Ukrainian Cossacks of the 18th century, the Haydamak movements, memories of Volodymyr Antonovych, Leonid Dobrovolskyi, Ivan Kamanin, Yakiv Shulgin, about St. Volodymyr Kyiv University in the 1870s. The scholar published a number of documents on the history of Ukraine and Kyiv. Volodymyr Shcherbyna left a noticeable mark in studying the Ukrainian past

and was one of the most prominent Kyiv historians of the late 19th and early 20th centuries. In the article, we analyzed the works of Ukrainian historians who studied the personality of Volodymyr Shcherbyna from 1926 to 2020. This made it possible to conclude that the historian's life, scientific legacy, public, educational, and pedagogical activities remain insufficiently researched, and the number of modern historians engaged in Shcherbino studies is small.

Keywords: Volodymyr Scherbyna, personality, life and activities, Kyiv School of Historians of Volodymyr Antonovych, School of Historians of St. Volodymyr University in the 19th century, the fourth quarter of the 19th century – the first quarter of the 21st century.

Постановка проблеми. Український історик, археограф, архівіст, джерелознавець, педагог, член Історичного товариства Нестора–літописця, Київського товариства старожитностей і мистецтв, Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтв, член-кореспондент Всеукраїнської академії наук, громадський діяч Володимир Щербина (1850–1936) залишив помітний слід в історії вивчення української минувшини, був одним із найвидатніших київських істориків кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Володимир Щербина належав до представників старшої генерації Київської школи істориків Володимира Антоновича, яка входила до Школи істориків Університету Св. Володимира в ХІХ ст. Вчений прожив довге і плідне життя. Проте персоналію Володимира Щербини вивчали досить мало. Наукова та громадська діяльність науковця була забута протягом панування тоталітарного режиму, лише із 1990-х років українські вчені повернулись до вивчення персоналії науковця, проте його наукова спадщина все ще залишається малодослідженою, кількість сучасних істориків щербинознавців малочисельна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 1926 р. з нагоди 50-річчя літературно-наукової діяльності Володимира Щербини Українська академія наук видала «Нові студії з історії Києва Володимира Івановича Щербини» [1]. Збірка відкривалась передмовою Михайла Грушевського «Історикові Києва» [2], вступними статтями Сильвестра Глушка «П'ядесятиріччя науково-педагогічної і громадської діяльності В.І. Щербини» [3], Сергія Шамрая «Праці В.І. Щербини з історії Правобережжя» [4] та Костянтина Антиповича «Праці В.І. Щербини з історії Києва» [5], містила бібліографію праць вченого [6]. Це була перша присвячена Володимирі Щербині добірка праць про нього, яка включала його ненадруковані студії з історії Києва. Після



1930 р. про історика забули, його праці не перевидавалися. Плідну працю Володимира Щербини у дослідженні історії України та Києва українська та закордонна історіографія майже не згадувала.

Короткі факти з біографії науковця сухо й лаконічно споминали Радянська енциклопедія історії України у 1972 р. [7], Українська радянська енциклопедія у 1985 р. [8]. Замітки про життєвий шлях Володимира Щербини виклала Енциклопедія українознавства у 1984 р. [9] та Український радянський енциклопедичний словник [10].

На початку 1990-х років українські вчені почали вільно досліджувати наукову спадщину та діяльність національних діячів Володимира Антоновича, Михайла Грушевського, Михайла Драгоманова, з якими тісно співпрацював Володимир Щербина. З'явилися замітки про науковця в Енциклопедичному довіднику «Митці України» в 1992 р. [11], в Довіднику з історії України у 2001 р. [12], в Енциклопедії історії України [13]. У 1991 р. Федорова Л.Д. у статті «З історії створення Музею Києва (1837–1936)» описала шлях створення Міського музею в Києві у ХІХ – ХХ ст., приділила увагу діяльності Комісії історії Києва та Правобережжя, зокрема діяльності Володимира Щербини та Михайла Грушевського [14].

У 1993 р. в «Історії Академії наук України. 1918–1923: Документи і матеріали» було згадано про академічну роботу Володимира Щербини у 1920-х роках на різних посадах [15 с. 543]. У 1994 р. з нагоди 75-річчя Національної академії наук України було видано її історію з 1918 по 1993 рр. Володимир Щербина був названий, за його внесок в українську науку в 1925 р. його обрали членом-кореспондентом ВУАН за спеціальністю історія та етнографія [16, с. 300]. У 1999 р. про Володимира Щербину як одного з найбільших авторитетів та ерудитів у вивченні історії Києва нагадала в «Історичному календарів» Оксана Юркова [17, с.146].

У 2003–2004 роках київська історикиня Тетяна Тороповська досліджувала життєвий шлях, громадську, культурно-просвітницьку, наукову діяльність Володимира Щербини у низці статей. Зокрема, дослідниця вивчила університетський період навчання історика Володимира Щербини у 1868–1873 рр. [18], його громадську діяльність у кінці ХІХ – початку ХХ ст. [19], проаналізувала архівні документи до біографії Володимира Щербини [20], простежила історіографію його наукової та громадської діяльності [21], узагальнила своє дослідження персоналії Володимира Щербини у авторефераті та кандидатській дисертації «Громадська, культурно-просвітницька і наукова діяльність Володимира Щербини (1850–1936)» [22; 23].

У 2009 р. Ігор Верба розкрив зміст кандидатської дисертації Володимира Щербини «Гетьманство Кирила Григоровича Розумовського в зв'язку з попередньою історією Малоросії» (написана російською мовою) та обставини її створення [24]. У 2012 р. А.М. Желєзко проаналізував діяльність Володимира Щербини як дослідника київської старовини [25]. У 2015 р. Оксана Юркова до 165-річчя від дня народження Володимира Щербини нагадала його біографію, виокремила роль у вивченні минувшини України, підкреслила, що він був значним авторитетом у вивченні Києва [26].

Із 2016 р. інформація про життя та діяльність українського історика, археографа, архівіста, джерелознавця, педагога і громадського діяча Володимира Щербину розміщена на сайті Центрального державного історичного архіву України у місті Києві [27].

У 2020 р. Зінаїда Зайцева пошанувала Володимира Щербина як будівничого українського життя, української науки до 170-річчя від дня народження вченого [28].

Мета статті - розглянути праці українських істориків, які досліджували персоналію Володимира Щербини у 1926 – 2022 роках

Виклад основного матеріалу. У 1926 р. з нагоди 50-літньої літературно-наукової діяльності Володимира Щербини Комісія дослідження історії Києва та Правобережжя в Історичній секції Української академії наук видала неопубліковані праці з історії Києва свого заслуженого керівника комісії Києва й Правобережжя [1].

Наукову збірку відкривала передмова Михайла Грушевського «Історикові Києва», в якій він зауважив, що яскрава риса життя культурних народів – це їх культ своїх старих історичних центрів. Нагадав, що дослідження історії стародавнього Києва, розшук, збирання, консервація, описування, публікація, систематичні огляди київських пам'яток минулого, присвячених певним епохам, історико-топографічним оглядам міста, пов'язані з добре знаними дослідниками київської минувшини Максимом Берлинським, Євгенієм Болховітиновим, Михайлом Максимовичем, Миколою Закревським, Петром Лебединцевим, Володимиром Антоновичем, Миколою Петровим, Степаном Голубєвим та Володимиром Щербиною [2, с. 3].

Михайло Грушевський коротко згадав життєвий шлях історика, підкреслив його виключну роль в українській науці, звернув увагу на педагогічний та громадський доробок науковця. Відзначив Володимира Щербину як історика Києва, який із *«суворо витриманим документалізмом щасливо сполучає нерв історика-суспільника, хист історика-оповідача, який знаходить скрізь, куди він звертає свою увагу,*



мотиви й тони інтересні для широкого громадянства». Підкреслив, що Володимир Щербина «в історії установ, монументальних пам'яток, подій шукав не схеми, а живих людей минушини, в їх інтересах, діяльності, переживаннях, що відкриває те вічно-людське, що притягає сучасну людину до давньо-минулого й пережитого». Наголосив, що Володимир Щербина, як київський патріот, нащадок корінних київських родин, був пов'язаний з Києвом дитячими та юнацькими переживаннями, освітою, науковими інтересами, піввіковою культурною та громадською діяльністю, був закоханий у своє рідне місто, його красу і славу, минушину і майбутні перспективи, присвятив свої знання і досвід всього життя дослідженню минушини своєї батьківщини [2, с. 3].

Михайло Грушевський акцентував, що Володимир Щербина вивчав яскраві моменти політичної, соціальної, культурної історію Києва, його топографію, монументальну старовину, культурні й просвітні установи, архівний матеріал, збережені часом будівлі, збирав спогади сучасників, які розкривають «загальну еволюцію київського життя, український мікрокосм, що відбивав у собі великі переживання України, цей нервовий центр українського життя, який протягом довгого періоду часу керував її культурним, громадським, інтелектуальним життям». Підкреслив, що Володимир Щербина, який був нащадком київських родовитих міщан, яким належав весь фешенебельний квартал у сусідстві колишньої Думи на Подолі, весь свій вік прожив трудовим життям. Нагадав, що історик був вихованцем гуманної школи Миколи Пирогова, учнем Михайла Драгоманова, членом Київського історичного гуртка 1880–1890-х років Володимира Антоновича [2, с. 4] – вихованцем Київської школи істориків Володимира Антоновича.

Наголосимо, що Київська школа істориків Володимира Антоновича дала світові близько сорока видатних і талановитих учених, які склали еліту української історичної науки кінця XIX – початку XX ст. Володимир Щербина займає почесне місце серед них. Розвиток же історичної науки в 1870–1890-х роках в Університеті Св. Володимира, який був пов'язаний із плідною викладацькою та науковою діяльністю Володимира Антоновича, відноситься до Четвертого періоду розвитку Школи істориків Університету Св. Володимира в XIX ст.

Сильвестр Глушков у 1926 р. у вступній статті «П'ядесятиріччя науково-педагогічної і громадської діяльності В.І. Щербини» охарактеризувавши Володимира Щербину як дослідника історії Києва, активного громадського і просвітнього діяча, прекрасного педагога, досвідченого

керівника й виховника нових дослідників, який багато працював для розвитку української науки та культури, оглянув його життєвий шлях, п'ятдесятилітню наукову, педагогічну, громадську діяльність, підсумував, що Володимир Щербина все своє свідоме життя невпинно працював для розвитку української науки і культури [3].

Сергій Шамрай в 1926 р. у вступній статті «Праці В.І. Щербини з історії Правобережжя» [4] відзначив, що вчений займає визначне місце серед дослідників України, як історик та археограф, дослідник Києва та історії Правобережної України. Нагадав, що наукові студії з історії Правобережжя історик створював досліджуючи актовий матеріал Центрального архіву давніх актів у першій половині 1890-х років та пізніше. Підкреслив, що Володимир Щербина вважав професора Володимира Антоновича своїм вчителем, наставником, керівником, разом із іншими його учнями творив київську архівну школу – Київську школу істориків Володимира Антоновича. Сергій Шамрай проаналізував праці Володимира Щербини з історії Правобережжя.

Сергій Шамрай нагадав, що Володимир Щербина був автором некрологів, присвячених дослідникам Правобережжя – статті-некролога про Володимира Антоновича, в якій він вшанував світлу пам'ять свого Вчителя та керівника, розповів про його вдачу та звички, навів свої цікаві спогади про, за його словами, *«ідеального вчителя, громадського діяча та людину»*. Володимир Щербина в некрологах також вшанував своїх друзів Якова Шульгіна та Івана Каманіна, розповів про їх життєвий шлях та розглянув головні праці [4].

Костянтин Антипович у 1926 р. у вступній статті «Праці В.І. Щербини з історії Києва» [5], зазначив, що дослідження минулого Києва завжди цікавило вчених, *«минуле це незвичайне давнє та надзвичайне цікаве та корисне для вивчення, досліджуючи історію Києва можна зрозуміти і пояснити багато моментів з української історії взагалі»* [5, с. XXV], тому *«кожен історик України досліджував історію Києва і робив свій внесок до загальної скарбниці культурних надбань людства взагалі та української культури зокрема»*, а Володимир Щербина використав значний архівний матеріал та підвів певні підсумки попереднім напрацюванням у цій справі. Костянтин Антипович детально проаналізував праці Володимира Щербини з історії Києва.

Значним внеском у вивчення персоналії Володимира Щербини у 2003–2004 рр. стало комплексне й системне вивчення Тетяною Тороповською громадської, культурно-просвітницької та наукової діяльності вченого у низці статей та кандидатській дисертації [18; 19; 20; 21; 22; 23].



Тетяна Тороповська вивчила родинне інтелектуальне середовище Володимира Щербини, проаналізувала чинники, які вплинули на формування його світогляду та подальший вибір професії, спробувала розглянути різнопланову діяльність науковця протягом всього життя, дослідила наукову спадщину «Київського Нестора істориків». На сьогодні напрацювання Тетяни Тороповської залишаються єдиним ґрунтовним дослідження персоналії Володимира Щербини в українській історіографії.

Ігор Верба в 2009 р. у замітці про кандидатську дисертацію Володимира Щербини наголосив, що науковець і до тепер незаслужено забутий. Між тим, Володимир Щербина є автором більше 100 праць з малорозроблених проблем киевознавства, правобережної української козаччини XVIII ст., гайдамацьких рухів, Коліївщини. Проте наукова спадщина відомого українського громадського і освітнього діяча, історика, археографа, джерелознавця, архівіста, член-кореспондента ВУАН Володимир Щербина малодосліджена, кількість сучасних істориків щербинознавців малочисельна [24].

А.М. Железко в 2012 р. у статті «Володимир Щербина – дослідник київської старовини» оглянув наукову спадщину Володимира Щербини, присвячену історії Києва та його околиць, та чинники, які вплинули на формування наукових поглядів науковця, нагадав біографію вченого, підкреслив, що наукова спадщина історика була незаслужено забута, а вивченню постаті «Київського Нестора істориків» приділено зовсім мало уваги [25]. Прийшов до висновку, що *«Володимир Щербина досліджував історію Києва у більше ширшому контексті, ніж його попередники, намагався досягнути й відобразити особливості історичного процесу в його єдності та невичерпному розмаїтті»* [25, с. 182]. Підсумував, що *«творча спадщина Володимира Щербини не вичерпується опублікованими працями. У його доробку – монографія, близько 100 наукових статей і рецензій. Наукові дослідження вченого й понині зберігають велике значення, оскільки синтезують у собі підсумки як його власних розвідок, так і результати досліджень його попередників з історії Києва»*. Володимир Щербина *«впродовж своєї п'ятдесятирічної наукової діяльності зробив важливий внесок у розвиток історичного краєзнавства, що ставить його ім'я у перші лави видатних українських учених, видатних українців загалом»* [25, с. 185].

Оксана Юркова в 2015 р. у статті «До 165-річчя від дня народження В.І. Щербини» підкреслила, що Володимир Щербина був найбільшим авторитетом у вивченні Києва та Київщини, ґрунтував свої студії на строгому документалізмі, нагадала біографію, виокремила роль науковця у вивченні минувшини України [26].

Зінаїда Зайцева в 2020 р. у статті «Володимир Іванович Щербина – «будівничий українського життя, української науки (до 170-річчя від дня народження)» наголосила, що роль наукових товариств у становленні Володимира Щербини як науковця високого рівня, українського історика, дослідника київської старовини була надзвичайно велика, що *«саме діяльна участь Володимира Щербини в наукових товариствах дає змогу дослідникам залучати їх інформаційну документальну базу, щоб ширше відтворити практику й формат наукової роботи вченого, його мотивацію щодо дослідження тієї чи іншої проблеми»* [28, с. 33]. Дослідниця підкреслила, що саме Володимир Щербина розробив новий напрямок у краєзнавстві – наукове киевознавство, в межах якого працював упродовж п'ятидесяти років [28, с. 39]. Володимир Щербина як дійсний член науково-дослідної кафедри історії України долучався до підготовки молодого покоління науковців, брав участь в атестації аспірантів кафедри, виступав в обговоренні їх праць на прилюдних захистах. У 1928 р. за результатами публічних захистів його аспіранти Сергій Шамрай, Сильвестр Глушко та Костянтин Антипович отримали звання наукових співробітників [28, с. 39-40]. Зінаїда Зайцева підсумувала, що участь Володимира Щербини у наукових товариствах, його тривала дослідницька та публікаційна робота склали вченому славу першого киевознавця серед кола тодішніх істориків.

Висновки. Український історик, археограф, архівіст, джерелознавець, педагог, член Історичного товариства Нестора–літописця, Київського товариства старожитностей і мистецтв, Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтв, член-кореспондент Всеукраїнської академії наук, громадський діяч Володимир Щербина (1850–1936) належав до представників старшої генерації Київської школи істориків Володимира Антоновича, яка була складовою частиною Школи істориків Університету Св. Володимира в ХІХ ст. Київська школа істориків Володимира Антоновича дала світові близько сорока видатних і талановитих учених, які склали еліту української історичної науки кінця ХІХ – початку ХХ ст. Володимир Щербина займає почесне місце серед них. Вчений прожив довге і плідне життя.

Володимир Щербина був автором більше ста наукових праць з малорозроблених проблем киевознавства, правобережної української козаччини ХVІІІ ст., гайдамацьких рухів, Коліївщини, спогадів про Володимира Антоновича, Леоніда Добровольського, Івана Каманіна, Якова Шульгіна, про Університет Св. Володимира в Києві 1870-х років. Науковець опублікував низку документів з історії України та Києва. Вчений залишив помітний слід в історії вивчення української минувшини і був одним із найвидатніших київських істориків кінця ХІХ – початку ХХ ст.



Проведений у статті аналіз праць українських істориків, які досліджували персоналію Володимира Щербини протягом 1926 – 2020 років, дозволив нам висновувати, що життя, наукова спадщина, громадська, просвітницька, педагогічна діяльність історика все ще залишаються малодослідженими та малочисельною є кількість сучасних істориків щербинознавців. Молоді дослідники ХХІ ст. мають звернути на це свою увагу та присвятити свої дослідження персоналії «Київського Нестора істориків» – Володимиру Щербині. Бажаємо їх зробити свої дивовижні відкриття в опануванні цієї благодатної тематики.

Література:

1. *Нові студії з історії Києва Володимира Івановича Щербини*; авт. передм. М.С. Грушевський; авт. вст. ст. С. Глушко, С. Шамрай, К. Антипович; Українська академія наук. Київ: друк. Укр. акад. наук, 1926. 39,167 с.
2. *Грушевський Михайло*. Історикові Києва /Щербина В.І. Нові студії з історії Києва. Київ: друк. Укр. акад. наук, 1926. С. III-V.
3. *Глушко Сильвестр*. П'ядесятиріччя науково-педагогічної і громадської діяльності В.І. Щербини /Щербина В.І. Нові студії з історії Києва. Київ: друк. Укр. акад. наук, 1926. С. IX-XIV.
4. *Шамрай Сергій*. Праці В.І. Щербини з історії Правобережжя /Щербина В.І. Нові студії з історії Києва. Київ: друк. Укр. акад. наук, 1926. С. XV-XIII.
5. *Антипович Костянтин*. Праці В.І. Щербини з історії Києва /Щербина В.І. Нові студії з історії Києва. Київ: друк. Укр. акад. наук, 1926. С. XXV-XXXIV.
6. *Бібліографія праць В.І. Щербини* /Щербина В.І. Нові студії з історії Києва. Київ: друк. Укр. акад. наук, 1926. С. XXXV-XXXIX.
7. *Радянська енциклопедія історії України*: У 4-х тт. Т.4. Київ, 1972. С. 539.
8. *Українська радянська енциклопедія*: У 12-ти тт. Т.12. Київ, 1985. С. 460.
9. *Жуковський Аркадій*. Щербина Володимир [1850–1936]. *Енциклопедія українознавства*: у 11 т. Словник, частина / Наук. Т-во ім. Т. Шевченка; голов, ред. В. Кубійович. Париж: [б.в.]; Нью-Йорк, 1984. Т.11. С.3915.: портр.
10. *Щербина Володимир Іванович* [16.5.1850–1936]. Український радянський енциклопедичний словник: у 3 т. /редкол.: Бабичев Ф.С. (голов, ред.) [та ін.]. 2-ге вид. Київ, К., 1987. Т. 3. С. 697.
11. *Щербина Володимир Іванович* [4(16).5.1850–1936]. *Митці України: енциклопед. довід.* /за ред. А.В. Кудрицького. Київ, 1992. С. 665.
12. *Щербина Володимир Іванович* [16.5.1850–1936]. *Довідник з історії України* /за заг. ред.: І. Підкови, Р. Шуста. 2-ге вид. доопрац. і допов. Київ, 2001. С. 1104.
13. *Ясь О.В.* Щербина Володимир Іванович. *Енциклопедія історії України*: Т.10: Т-Я / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Видавництво "Наукова думка", 2013. 688 с.: іл. http://www.history.org.ua/?termin=Scherbina_V.
14. *Федорова Л.Д.* З історії створення Музею Києва (1837–1936). *Український історичний журнал*. 1991. №12. С. 134-140.
15. *Історія Академії наук України. 1918–1923*: Документи і матеріали /АН України, Інститут української археографії, Центральна наукова бібліотека ім. В.І.Вернадського, Інститут архівознавства, Інститут рукопису; упоряд. В.Г. Шмельов [та ін.]; відп. ред. П.С. Сохань. К.: Наукова думка, 1993. 571 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0001905>

16. *Історія Академії наук України, 1918–1993* /АН України. Ін-т історії України; Редкол.: Б.Є. Патон (голова), Ю.Ю. Кондуфор (заст. голови) та ін. Київ: Наукова думка, 1994. 318 с.

17. *Юркова О.В.* Один з найбільших авторитетів і ерудитів. *Історичний календар*. 2000. Київ, 1999. С. 146.

18. *Тороповська Т.М.* Університетський період історика Володимира Щербини (1868–1873). *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. Київ, 2004. № 71/72. С. 76-79.

19. *Тороповська Т.М.* Громадська діяльність Володимира Щербини (кінець XIX – початок XX ст.). *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: наук.-практ. зб.* Київ, 2003. № 2. С. 236-239.

20. *Тороповська Т.М.* «Київський Нестор істориків...»: архівні документи до біографії Володимира Щербини. *Архіви України*. Вип. 1/3 (251). Київ, 2003. С. 177-182.

21. *Тороповська Т.М.* До історіографії наукової та громадської діяльності Володимира Щербини (1850–1936). *Сторінки історії: зб. наук. пр.* Київ: Політехніка, 2003. Вип. 18. С. 117-124.

22. *Тороповська Т.М.* Громадська, культурно-просвітницька і наукова діяльність Володимира Щербини (1850–1936): автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка: Київ, 2004. 17 с.

23. *Тороповська Т.М.* Громадська, культурно-просвітницька і наукова діяльність Володимира Щербини (1850–1936): дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка: Київ, 2004.

24. *Верба І.В.* Праця Володимира Щербини «Гетьманство К.Г. Розумовського в зв'язі з предыдущей историей Малороссии». *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Вип. XXVI. Запоріжжя, 2009. С. 117–118.

25. *Желєзко А.М.* Володимир Щербина – дослідник київської старовини. *Праці Центру пам'яткознавства*, вип. 21, Київ, 2012. С. 178-186.

26. *Юркова О.В.* До 165-річчя від дня народження В.І. Щербини. 2015. <http://secinfchounbk.blogspot.com/2015/04/165-18501936.html>.

27. *Щербина Володимир Іванович (1850–1936)* – український історик, археограф, архівіст, джерелознавець, педагог, громадський діяч https://cdiak.archives.gov.ua/ac_2016_09_20.php#Shcherbyna_V_I

28. *Зайцева Зінаїда.* Володимир Іванович Щербина – «будівничий українського життя, української науки» (до 170-річчя від дня народження). *Треті києвознавчі читання: історія та етнокультура. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 березня 2020 р.)* /Редкол.: О.П. Реєнт (голова), В.П. Капелюшний, І.К. Патриляк, О.П. Гончаров, Н.В. Терес. Київ: «Фоліант», 2020. С.33-42.

References:

1. *Novi studii z istorii Kyieva Volodymyra Ivanovycha Shcherbyna [New studies on the history of Kyiv by Volodymyr Ivanovich Shcherbyna]* (1926); avt. peredm. M.S. Hrushevskiy; avt. vst. st. S. Hlushko, S. Shamrai, K. Antypovych; *Ukrainska akademiia nauk*. Kyiv: druk. Ukr. akad. nauk, 1926. 39,167 s. [in Ukrainian].

2. Hrushevskiy, Mykhailo. (1926). *Istorykovi Kyieva [Historian of Kyiv]/ Shcherbyna V.I. Novi studii z istorii Kyieva*. Kyiv: druk. Ukr. akad. nauk, III-V [in Ukrainian].

3. Hlushko, Sylvestr. (1926). *Piadesiatyrichchia naukovo-pedahohichnoi i hromadskoi diialnosti V.I. Shcherbyny [The fiftieth anniversary of the scientific, pedagogical, and social activities of V.I. Shcherbyna]* /Shcherbyna V.I. *Novi studii z istorii Kyieva*. Kyiv: druk. Ukr. akad. nauk, IX-XIV [in Ukrainian].



4. Shamrai, Serhii. (1926). Pratsi V.I. Shcherbyny z istorii Pravoberezhzhia [*Works of V.I. Shcherbyna from the history of the Right Bank*] /Shcherbyna V.I. Novi studii z istorii Kyieva. Kyiv: druk. Ukr. akad. nauk, XV-XIII [in Ukrainian].

5. Antypovych, Kostiantyn. (1926). Pratsi V.I. Shcherbyny z istorii Kyieva [*Works of V.I. Shcherbyna from the history of Kyiv*]/Shcherbyna V.I. Novi studii z istorii Kyieva. Kyiv: druk. Ukr. akad. nauk, XXV-XXXIV [in Ukrainian].

6. Bibliohrafiia prats V.I. Shcherbyny [*Bibliography of the works of V.I. Shcherbyna*]. (1926). /Shcherbyna V.I. Novi studii z istorii Kyieva. Kyiv: druk. Ukr. akad. nauk, XXXV-XXXIX [in Ukrainian].

7. Radianska entsyklopediia istorii Ukrainy [*Soviet encyclopedia of the history of Ukraine*] (1972): U 4-kh tt. T.4. Kyiv, 539 [in Ukrainian].

8. Ukrainska radianska entsyklopediia [*Ukrainian Soviet encyclopedia*] (1985): U 12-ty tt. T.12. Kyiv, 460 [in Ukrainian].

9. Zhukovskiy, Arkadii. (1984). Shcherbyna Volodymyr [1850–1936] [*Volodymyr Shcherbyna [1850–1936]*]. Entsyklopediia ukrainoznavstva: u 11 t. Slovnyk, chastyna / Nauk. T-vo im. T. Shevchenka; holov, red. V. Kubiiovych. Paryzh: [b.v.]; Niu-York, T.11. 3915 [in Ukrainian].

10. Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [16.5.1850–1936] [*Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [16.5.1850–1936]*] (1987). Ukrainskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk: u 3 t. /redkol.: Babychev F.S. (holov, red.) [ta in.]. 2-he vyd. Kyiv. T. 3. 697 [in Ukrainian].

11. Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [4(16).5.1850–1936] [*Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [4(16).5.1850–1936]*] (1992). Myttsi Ukrainy: entsykloped. dovid. [*Artists of Ukraine: encyclopedia. Argument*] /za red. A.V. Kudrytskoho. Kyiv, 665 [in Ukrainian].

12. Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [16.5.1850–1936] [*Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [16.5.1850–1936]*]. (2001). Dovidnyk z istorii Ukrainy [*Handbook on the history of Ukraine*] /za zah. red.: I. Pidkovy, R. Shusta. 2-he vyd. dooprats. i dopov. Kyiv, 2001. 1104 [in Ukrainian].

13. Yas, O.V. Shcherbyna Volodymyr Ivanovych [*Shcherbyna Volodymyr Ivanovych*] (2013). Entsyklopediia istorii Ukrainy [*Encyclopedia of the History of Ukraine: Volume*]: T.10: T-Ya / Redkol.: V.A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Vydavnytstvo "Naukova dumka". http://www.history.org.ua/?termin=Shcherbyna_V. [in Ukrainian].

14. Fedorova, L.D. (1991). Z istorii stvorennia Muzeiu Kyieva (1837–1936) [*From the history of the creation of the Kyiv Museum (1837–1936)*]. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [*Ukrainian historical journal*].12. 134-140 [in Ukrainian].

15. Istoriiia Akademii nauk Ukrainy. 1918–1923: Dokumenty i materialy [*History of the Academy of Sciences of Ukraine. 1918–1923: Documents and materials*] (1993) /AN Ukrainy, Instytut ukrainskoi arkheohrafi, Tsentralna naukova biblioteka im. V.I.Vernadskoho, Instytut arkhivoznavstva, Instytut rukopysu; uporiad. V.H. Shmelov [ta in.]; vidp. red. P.S. Sokhan. Kyiv: Naukova dumka. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0001905> [in Ukrainian].

16. Istoriiia Akademii nauk Ukrainy, 1918–1993 [*History of the Academy of Sciences of Ukraine, 1918–1993*] (1994) /AN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy; Redkol.: B.Ie. Paton (holova), Yu.Iu. Kondufor (zast. holovy) ta in. Kyiv: Naukova dumka, 318 s. [in Ukrainian].

17. Yurkova, O.V. (2000). Odyn z naibilshykh avtorytetiv i erudytiv [*One of the greatest authorities and erudites*]. Istorychnyi calendar [*Historical calendar*]. Kyiv, 146 [in Ukrainian].

18. Toropovska, T.M. (2004). *Universytetskyi period istoryka Volodymyra Shcherbyny (1868–1873) [University period of historian Volodymyr Shcherbyna (1868–1873)]*. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka [Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University]. Kyiv, 71/72. 76-79 [in Ukrainian].

19. Toropovska, T.M. (2003). *Hromadska diialnist Volodymyra Shcherbyny (kinets XIX – pochatok XX st.) [Public activity of Volodymyr Shcherbyna (end of the 19th - beginning of the 20th century)]*. Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy: nauk.-prakt. zb. [Bulletin of the Academy of Labor and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine: science and practice. coll.]. Kyiv, 236-239 [in Ukrainian].

20. Toropovska, T.M. (2003). «Kyivskyi Nestor istorykiv...»: arkhivni dokumenty do biohrafii Volodymyra Shcherbyny [“Kyiv Nestor of Historians...”: archival documents for the biography of Volodymyr Shcherbyna]. Arkhivy Ukrainy [Archives of Ukraine]. 1/3 (251). Kyiv, 177-182 [in Ukrainian].

21. Toropovska, T.M. (2003). *Do istoriohrafii naukovoї ta hromadskoi diialnosti Volodymyra Shcherbyny (1850–1936) [To the historiography of the scientific and social activities of Volodymyr Shcherbyna (1850–1936)]*. Storinky istorii: zb. nauk. pr. [Pages of history: coll. of science pr.] Kyiv: Politehnika, 18. 117-124 [in Ukrainian].

22. Toropovska, T.M. (2004). *Hromadska, kulturno-prosvitnytska i naukova diialnist Volodymyra Shcherbyny (1850–1936) [Public, cultural, educational and scientific activities of Volodymyr Shcherbyna (1850–1936)]*: avtoref. dys. na zdob. nauk, stupenia kand. ist. nauk. Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka [author's abstract. thesis on Sciences, degree of Candidate History of Science Taras Shevchenko Kyiv National University]: Kyiv, 17 [in Ukrainian].

23. Toropovska, T.M. (2004). *Hromadska, kulturno-prosvitnytska i naukova diialnist Volodymyra Shcherbyny (1850–1936) [Public, cultural, educational and scientific activities of Volodymyr Shcherbyna (1850–1936)]*: dys. na zdob. nauk, stupenia kand. ist. nauk. Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka: [diss. on Sciences, degree of candidate history of science Taras Shevchenko Kyiv National University] Kyiv [in Ukrainian].

24. Verba, I.V. (2009). *Pratsia Volodymyra Shcherbyny «Hetmanstvo K.H. Rozumovskoho v sviazy s predydushchei ystoryei Malorossyy» [The work of Volodymyr Shcherbyna "Hetmanship of K.G. Razumovsky in connection with the previous history of Little Russia"]*. Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu [Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University]. XXVI. Zaporizhzhia, 117–118 [in Ukrainian].

25. Zheliezko, A.M. (2012). *Volodymyr Shcherbyna – doslidnyk kyivskoi starovyny [Volodymyr Shcherbyna is a researcher of Kyiv antiquity]*. Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva [Proceedings of the Center for Historical Studies], 21, Kyiv, 178-186 [in Ukrainian].

26. Yurkova. O.V. (2015). *Do 165-richchia vid dnia narodzhennia V.I. Shcherbyna [To the 165th anniversary of the birth of V.I. Shcherbyna]* <http://secinfchounbk.blogspot.com/2015/04/165-18501936.html>. [in Ukrainian].

27. *Shcherbyna Volodymyr Ivanovych (1850–1936) – ukrainskyi istoryk, arkhеоhraf, arkhivist, dzhereloznavets, pedahoh, hromadskyi diiach [Shcherbina Volodymyr Ivanovich (1850–1936) – Ukrainian historian, archeographer, archivist, source scholar, teacher, public figure]* https://cdiak.archives.gov.ua/ac_2016_09_20.php#Shcherbyna_V_I. [in Ukrainian].



28. Zaitseva, Zinaida. (2020). Volodymyr Ivanovych Shcherbyna – «budivnychyi ukrainskoho zhyttia, ukrainskoi nauky» (do 170-richchia vid dnia narodzhennia) [*Volodymyr Ivanovich Shcherbyna - "builder of Ukrainian life, Ukrainian science" (to the 170th anniversary of his birth)*]. Treti kyievoznavchi chytannia: istoriia ta etnokultura. Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 27 bereznia 2020 r.) /Redkol.: O.P. Reient (holova), V.P. Kapeliushnyi, I.K. Patryliak, O.P. Honcharov, N.V. Teres [*Third readings of Kyiv studies: history and ethnoculture. Collection of materials of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, March 27, 2020) / Ed.: O.P. Reent (head), V.P. Kapeliushnyi, I.K. Patrilyak, O.P. Goncharov, N.V. Teres*]. Kyiv: «Foliant», 33-42 [in Ukrainian].